

integrerar läns museet diskussionen om historiebruk i kulturmiljövårdens verksamhet?

Ett annat område som jag är nyfiken på är de beslut kring historiebruk som framställningen av Jamtli historieland dagligen måste generera. Så vitt jag förstår är dessa ställningstaganden föremål för en levande diskussion bland museets anställda, vilket gör det än mer angeläget för oss i övriga delar av landet att ta del av. Ytterligare ett område som jag inte kan låta bli att undra över är EU-debattens kulturarvstoner: visst vore den intressant att granska ur detta perspektiv! Frågan tangeras av Henrik Zipsane och det skulle vara spännande att höra mer. När det kommer till Jämtland finns också den studentikosa föreningen Jamtamot vars äldre, numera högt uppsatta medlemmar enligt föreningens stadgar har till uppgift att värna det jämtländska kulturarvet. Vilket kulturarv odlas inom detta manliga sällskap? Eller varför inte Wilhelm Peterson-Berger institutet – vilken historiesyn förmedlar det genom sina insatser? Och hur är det med verksamheten som planeras inom ramen för Nordiskt Centrum för kulturarvspedagogik, som skall utveckla teori och praktik för ”förmedling av kulturarvet” – vilket kulturarv är det egentligen som skall förmedlas? Hur har kunskapen om det kulturarvet tagits fram? Och hur påverkas det som förmedlas av förmedlingen?

Revisionen av kulturarvsverksamheten kräver granskning av förebilder som Artur Hazelius, Sigurd Erixon, Erik Festin och deras verk, inte minst eftersom vi är många som mött deras texter under utbildningen. Men vi måste också ta konsekvenserna av revisionen i den kunskapsproduktion vi ansvarar för idag. Vilken typ av bebyggelse- eller kulturhistorisk kunskap producerar vi på museer och andra kulturarvsinstitutioner? Faran är att vi inte vågar lyfta pennan, och konsekvensen av det i slutänden sträcker sig till att Erixons typologier reproduceras till nästa generation i brist på studier med nya perspektiv. Det är gott och väl att *Kulturarv och historiebruk* är skriven och att sådana texter fortsätter att skrivas, men under tiden kan vi inte fortsätta bedriva vår kulturmiljövård som om ingenting hade hänt.

Eva Löfgren, Göteborg

Billy Ehn: *Vad konstigt. Om undran och oförståelse*. Studentlitteratur, Lund 2005. 132 s. ISBN 91-44-04335-X.

Hur var det den gick, visan från Kamomilla stad? ”Om ändå alla var som jag, så skulle allt va bra. Men ingen an-

nan är som jag och ingenting är bra!” Ungefär så, tror jag. Figuren som sjunger är klandrande, självförhärligande – en oacceptabel och tragisk besserwisser. Detta står klart för oss alla. Som sedelärande berättelse är porträttet uppfordrande. Vi förväntas ju tycka att rollkaraktären är inskränkt, intolerant. Och det gör vi. För vi, i allmänhet, är ju annorlunda. Men det finns också en annan sida av sångens refräng: rollfiguren undrar verkligen. Hur kan det komma sig att *ingen annan* är som hon?

Att undra är en djupt moraliserande sak. Den som undrar varför det är på ett visst sätt behöver ha en alternativ måttstock. Att undra är i hög grad att sakna, att vilja förändra eller rent av att må illa av. När Billy Ehn reser runt och föreläser samlar han in papperslappar med publikernas korta formuleringar av vad de tycker är konstigt, vad de undrar över, och vad de tycker är obegripligt. Svaren handlar påfallande ofta om samhällsproblem av olika slag, framställda med en ton av indignation. Varför är vissa så våldsamma? Vart ska knarkproblemet ta vårt samhälle? Varför är gamla människor så otrevliga?

Nu var det inte detta som Ehn ville veta, så han rider och förskjuter uppgiften för de pappersskrivande åhörarna. Mera oskyldiga uppmärksammanden av skillnader dyker också upp: svenskar tar av sig skorna när man kommer in i hallen, vilket inte är fallet i Kalifornien. Stockholmare står till höger i rulltrappan och andra gör det (dessvärre) inte, och så vidare. Men det vanliga innehållet på papperslapparna är ändå varför det är si och inte (det önskvärda) så. ”Ingen av skribenterna verkar ha gjort eller tänkt något underligt. ”Det konstiga finns därute, hos andra, en bit bort”, skriver Ehn. Förfasandet är ett folknöje med normaliteten och moraliteten som insats.

Det är konkretiseringen som är det fina med boken. De socialpsykologiska påståendena som mellan varven dyker upp kan kanske för vissa läsare vara tryggt summerande eller till och med förklarande i relation till mänskliga yttranden och beteenden. Så är det inte för mig. ”När det är trångt höjs kraven på anpassning och folk blir mer lika varandra, när utrymmet ökar framstår de mer som individualister.” Den här sortens elementär socialpsykologi är inte bokens starka sida – och inte heller dess poäng. Det är perspektivbytena som ger mig en läsupplevelse. Ehn tar exemplet med rondellen, som i vissa tider har varit en cirkulationsplats, i andra en korsning. Själv tog jag motorcykelkörkort under den tidigare epoken och bilkörkort under den senare, så jag förstår poängen: När ska man blinka? Och hur ska man

se på den där platsen? Vad är det och vad gör man här? När saker ruckas får tillvaron spänst, och många av Ehns egna konkretiseringar är underbara betraktelser.

Billy Ehn formulerar om sin fråga till sina åhörare: ”På vilket sätt tycker du att du själv är konstig eller har gjort något märkligt?” Några avslöjar sina problem med att gå på brunnslock, andra är självkritiska på sedvanligt psykologiskt-moraliskt sätt – ytterligare några mystifierar sig själva. Ehns bok uppmanar sin omgivning att ta på sig den konstighetsblick som ska göra det möjligt. ”Man kan köra bil i hundra mil utan att se ett dyft eller ta bussen till jobbet och uppleva det vanliga på ett helt nytt sätt. Det handlar om inställningen. Med konstighetsblicken kan vad som helst förefalla ytterst märkvärdigt, utan att man behöver röra sig ur fläcken.”

Jag känner mig allt mera kompis med Ehn. Vi vill undra, men utan att moralisera. Att undra är något fint, en dygd rent av. Inte minst som forskare förväntas vi vara öppna för vår värld och duktiga på att ställa frågor. Vi ska *kunna* undra för att upptäcka nya saker. Frågeställningens öppenhet, kreativitet och nyskapande är en helt central grund för bedömning av studentarbeten och forskningsansökningar, och vi lärare och forskare kan avgöra detta i kraft av vår odlade förundran.

Som människa gäller ett liknande påbud: Var lyhörd! Bekämpa likgiltigheten! Var kapabel till omprövning – också av dig själv! Det är en sympatisk uppmaning vi får i bokens avslutande delar. Själv känner jag mig som en riktig torrboll. Om bara ett oidentifierat flygande objekt kunde komma i min väg. Då hade man verkligen nåt att komma med. Men nå då. Konstigt att kaffet tog slut så fort den här veckan.

Mats Börjesson, Stockholm

I skuggan av Gnosjöandan. Eva Londos (red.) Småländska kulturbilder. Jönköpings läns museum, Jönköping 2004. 179 s., ill. ISSN 0347-917-X.

”Varsågod! För att få sprätt på denna häftade bok med oskurna ark bifogas en papperssprätt made in Gnosjö med laserskärningsteknik.” Texten på försättsbladet till boken *I skuggan av Gnosjöandan* får mig att sucka djupt. Sedan följer en hel radda suckar för alla blad som måste öppnas med den trubbiga kniven för att göra verket läsbart. Små, små pappersbitar singlar ner i kläderna och fåtöljen. Det tar en evighet. Efter den sista sidan sopsorterar jag verktyget i återvinningskärlet för

metall. Vad ska man med en sprättare till i dag när alla värdefulla brev är digitala? Samtidigt är, eller snarare var, papperssprätten made in Gnosjö en adekvat symbol för Gnosjöandan, som tycks överleva enligt den optimistiska devisen att det alltid finns tillfällen för tillverkning. Det gäller bara att finna dem, och lyckas man inte finna dem så får man uppfinna dem istället.

Boktiteln avslöjar emellertid att läsaren ska få stifta bekantskap med de mindre smickrande sidorna av den sanslöst framgångsrika, småländska småföretagarregionen med en anda så berömd att den går att slå upp i *Nationalencyklopedin*. Det handlar om misslyckade projekt och nedgrävda maskiner i skogen, om hårt segregerade vietnameser och sträng kristdemokratisk kultur, om företagarnas politiska manifestationer och tandtrollens gynnsamma tillvaro. Är det möjligt eller önskvärt att sprida Gnosjöandan över landet? undrar författarna. Sjutton texter med kulturell, ekonomisk och historisk vinkel vänder och vrider på denna retoriska fråga, men svaret är å andra sidan inte särskilt viktigt. I de bästa texterna avhåller sig också skribenterna från putslustiga slutklämmor om Gnosjöandans baksidor.

Mest minnesvärt blir mötet med en av bygdens söner. Ragnar Järhults porträtt av Big Bengt Erlandsson är en elegant uppvisning i hur man som författare kan berätta precis allt utan att behöva analysera ett dugg. En märkligare figur än Big Bengt, grundaren av västernstaden High Chaparral utanför Hillerstorp i Småland, får man sannolikt leta mycket länge efter, och i den här intervjun vädrar han alla sina tvivelaktiga på gränsen till bisarra ståndpunkter. Den gode sheriffen, som han väljer att se sig som, anser att Sverige körs av en galen lokförare som rusar mot den kommunistiska diktaturen och att någon – t.ex. han själv – måste dra i nödbromsen. Kristendomen betraktas som det enda och sanna rättesnöret, kriminella bör utrotas och människor i allmänhet gör bäst i att hålla sig borta från universitetet eftersom man blir dum i huvudet av att studera. Big Bengt vurmar för den amerikanska drömmen och hävdar bestämt att var och en är sin egen lyckas smed, eller som han mer Big Bengtigt uttrycker saken: ”De som vill kan bo under presenning.” Intervjun är halsbrytande underhållning, men i hans resonemang återfinns i själva verket hela det värdefundament som Gnosjöandan vilar på, om än i överdrivet explicit form. I den här bygden är småföretagarna en samling självutnämnda miniregenter som sprider stockkonservativa åsikter omkring sig. Hårt arbete belönas, jantelagen frodas, jämlikheten motarbetas, och kristendomens etik och moral predikas. Det är detta